AL VI-LEA CONGRES INTERNAŢIONAL DE EPIGRAFIE GREACĂ ŞI LATINĂ

(München, 18—23 septembrie 1972)

DE

D. M. PIPPIDI

Cel mai recent din seria congreselor internaţionale de epigrafie greacă şi latină şi-a desfăşurat lucrările la München în septembrie 1972, cu un succes despre care nu-i exagerat să se spună că a fost răsunător. Pregătit, sub auspiciile Institutului arheologic german (*Deutsches Archäologisches Institut*), de Comisia pentru istorie veche şi epigrafie (*Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik*), el s-a bucurat de o perfectă organizare, reuşind să grupeze un număr de aproape 500 delegaţi din mai bine de 20 de ţări şi asigurînd participarea la dezbateri a celor mai buni specialişti din întreaga lume. În această ordine de idei, va fi de ajuns să subliniez împrejurarea că lucrările au fost deschise printr-un „discours d'introduction" rostit de Louis Robert, — luminos tablou al menirii epigrafiei şi al sarcinilor ce stau înaintea epigrafiştilor în prezenta etapă de dezvoltare a acestei discipline istorice, multă vreme socotită „ajutătoare", — şi că s-au încheiat cu o modest intitulată comunicare a lui Sir Ronald Syme, — *Titulus Tiburtinus ILS 918*, — în care, cu verva-i ştiută şi cu o desăvîrşită stăpînire a prosopografiei Imperiului timpuriu, fostul „Camden Professor of Roman History" de la Universitatea din Oxford a dat ascultătorilor o lecţie magistrală de artă interpretativă, agrementată de observaţii deopotrivă profunde şi spirituale.

De-a lungul celor cinci zile de dezbateri, lucrările s-au desfăşurat în şedinţe plenare şi în şedinţe de secţie, în primele fiind citite rapoarte în legătură cu temele propriu-zise ale Congresului, fixate de Comitetul de organizare, iar în celelalte comunicări izolate, cu subiecte alese de contributori. Laolaltă, masa rapoartelor şi comunicărilor prezentate a fost impresionantă, iar rezultatele ştiinţifice remarcabile, fie că se au în vedere materialele prezentate aci pentru întîia oară, fie interpretările noi ale unor documente cunoscute în unele cazuri de mai multe decenii.

Dintre preocupările de căpetenie ale Congresului, amintesc în primul rînd tema „Dezvoltarea oraşelor sub stăpînirea romană" *(Entwicklung des Städtewesens unter römischer Herrschaft)*, apoi temele complementare: *Epigraphik und Rechtsgeschichte*, *Epigraphik und Wirtschaftsgeschichte* şi *Epigraphik und literarische Überlieferung der griechischen Geschichte des 5. und 4. Jahrhunderts v. Chr.* Fericit alese, acestea au fost tratate cu deosebită competenţă de raportori recrutaţi din mai multe ţări ale Europei şi din Statele Unite ale Americii, inclusiv Republica

Socialistă România, căreia i s-au încredinţat, în cadrul temei privind dezvoltarea oraşelor sub stăpînirea romană, două rapoarte prezentate în prima zi a lucrărilor de cel ce semnează aceste rînduri şi de H. Daicoviciu (în numele său propriu şi al acad. Const. Daicoviciu).

Conduse de „moderatores" aleşi cu grijă şi însufleţite de raportori căutaţi şi ei printre bunii cunoscători ai problemelor tratate, lucrările din şedinţele plenare (desfăşurate dimineaţa, în timp ce comunicările de sine stătătoare s-au citit în şedinţe de secţie, în ceasurile după-amiezii) au reţinut cu precădere atenţia congresiştilor, prilejuind şi importante luări de cuvînt din partea ascultătorilor. În cadrul primei teme, „Procesul de urbanizare", introdusă şi condusă de Denis Van Berchem, s-au prezentat (pe lîngă contribuţiile românilor amintiţi înainte), următoarele rapoarte, toate de o particulară importanţă: Umberto Laffi, *Sull'organizzazione amministrativa dell'Italia dopo la guerra sociale*; Hans-Georg Pflaum, *La romanisation de l'Afrique du Nord*; T. Kotula, *Remarques sur les traditions puniques dans la constitution des villes de l'Afrique romaine*; Fr. Vittinghoff, *Die innere Verfassung römischer Städte. Möglichkeiten und Grenzen der Epigraphik im Donauraum*; Joyce Reynolds, *An Example of Free and Federate City, Aphrodisias*; G. W. Bowersock, *Syria and Vespasian: City Development and Imperial Initiative.*

În cadrul celei de-a doua teme majore, „Epigrafia şi istoria drepturilor" (preşedinte Hans-Julius Wolff), s-au citit rapoartele: *Rechtshistorische Betrachtungen zu den Pachtdokumenten aus Mylasa und Olymos* (D. Behrend); *Griechisch-römischer Rechtssynkretismus vor der Constitutio Antoniniana* (J. Triantaphyllopoulos); *Epigraphik und Geschichte des römischen Privatrechts* (W. Kunkel).

Şedinţa consacrată temei „Epigrafia şi istoria economică" a fost ocupată (în afara unei lungi şi substanţiale introduceri făcute de H. W. Pleket), de rapoartele: *Pouvoir fédéral et vie économique des cités de la Béotie hellénistique* (Paul Roesch) şi *Stato e associazioni professionali nell'età imperiale romana* (Lelia Cracco-Ruggini).

Numeroase şi variate au fost şi rapoartele prezentate în cadrul temei „Epigrafia şi tradiţia literară a sec. V—IV î.e.n.", dezbateri organizate şi conduse de Franco Sartori. Aci şi-au adus contribuţia A. Raubitschek, *Urkunde und Geschichte in Xenophons Hellenika I und II;* F. Sartori, *Elementi storici del tardo teatro aristofanico e documentazione contemporanea*; A. G. Woodhead, *The Athenian Empire considered in Relation to the Literary and Epigraphical Evidence;* J. Pouilloux, *L'apport des inscriptions en face des textes littéraires aux Ve et IVe siècles à Thasos et à Salamine de Chypre;* Chr. Habicht, *Literarische und epigraphische Überlieferung zur Geschichte Alexanders und seiner ersten Nachfolger.*

Ca la fiecare din congresele precedente, nici la München n-a lipsit o şedinţă consacrată informaţiilor privind stadiul lucrărilor în curs şi proiectelor de noi întreprinderi epigrafice. S-au programat în ea (sub presidenţia lui T. Robert S. Broughton): C. Castillo, *Les progrès de l'épigraphie de l'Hispania romaine*, 1967—1972; M. Leglay, *Recherches et découvertes épigraphiques dans l'Afrique romaine depuis 1962;* Noël Duval, *L'état des recherches en épigraphie chrétienne africaine;* N. Gauthier, *Recueil commenté des inscriptions chrétiennes de la Gaule*; Em. Popescu, *Bericht über ein Corpus der spätgriechischen und spätlateinischen Inschriften aus Rumänien;* G. Mihailov, *Corpus épigraphiques en Bulgarie;* F. Schachermeyr, *Bericht über die Arbeit der Kleinasiatischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften zur Epigraphik Anatoliens im letzten Jahrzehnt.*

Despre celelalte comunicări, citite în şedinţele de după-amiază ale celor trei secţii paralele, mi se pare cu neputinţă să vorbesc fără să transcriu în întregime programul. Va fi poate de ajuns să arăt că, din toate cîte au fost înfăţişate Congresului de învăţaţi străini, una singură a prezentat un raport direct cu istoria noastră veche: acea a prof. Michael Speidel, de la Universitatea din Honolulu, care ne-a vizitat de curînd ţara şi care se interesează statornic de trecutul Daciei şi al Moesiei. Textul său privea localizarea oraşului Malva din Dacia Inferior, problemă care a făcut să curgă multă cerneală în istoriografia noastră. M.S. a adus argumente

serioase în favoarea identificării Malvei cu Romula (teză apărată dintotdeauna de D. Tudor), dar n-a izbutit să obţină adeziunea tuturor ascultătorilor. E de prevăzut că discuţia va continua şi după apariţia comunicării, care se tipăreşte în vol. XVII din Dacia, în acest moment sub tipar.

Mulţumită generozităţii Institutului Arheologic German, care şi în această împrejurare a dat dovadă faţă de ţara noastră de o deosebită înţelegere şi simpatie, cercetătorii români au putut participa la Congresul al VI-lea în număr mai mare decît la orice congres epigrafic anterior: 12 veniţi din ţară, cărora li s-a adăugat un al 13-lea, Emilian Popescu, aflat în R.F.G. de mai multă vreme, în călătorie de studii. O a 14-a comunicare, a Alexandrei Ştefan, de la Institutul de arheologie, care n-a putut participa la lucrări, a fost citită în şedinţă de subsemnatul, care a dat ascultătorilor şi explicaţiile de rigoare în legătură cu ţelul şi metoda cercetării prezentate.

După locul de muncă, delegaţia română la München a fost compusă din 4 cercetători din Bucureşti (D. M. Pippidi, D. Tudor, Em. Doruţiu-Boilă şi Em. Popescu), 4 din Cluj (H. Daicoviciu, D. Protase, I. I. Russu şi I. Glodariu), 2 din Iaşi (N. Gostar şi S. Sanie), 2 din Alba Iulia (Al. Popa şi C. Băluţă) şi 1 din Constanţa (A. Aricescu). Fără excepţie, toţi au prezentat comunicări interesante, pe lîngă cele două rapoarte amintite înainte.

Primirea, din partea gazdelor şi a celorlalţi congresişti, a fost deosebit de călduroasă. Şeful delegaţiei a fost din primul moment invitat să ia parte la deliberările Comitetului internaţional (în care sînt reprezentate toate ţările unde activitatea epigrafică se desfăşoară la un nivel de luat în seamă), fiind ales chiar din prima şedinţă membru permanent al acestui Comitet, alături de acad. Const. Daicoviciu. În această calitate, a adus la cunoştinţa celor de faţă intenţia Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice de a organiza la noi în ţară viitorul congres internaţional de epigrafie, fiind autorizat să prezinte propunerea în şedinţa de închidere a lucrărilor. Invitaţia de a ne regăsi cu toţii în 1977 pe ţărmul Mării Negre, la Constanţa, a fost primită cu aclamaţii şi, după acceptare, foarte mulţi congresişti şi-au exprimat mulţumirea de a avea să ne viziteze ţara sub auspicii atît de favorabile.

Ca şi cele ale congreselor anterioare, *Actele* congresului al VI-lea se tipăresc prin grija şi cu cheltuiala Comitetului de organizare. Ele nu vor cuprinde însă comunicările prezentate în şedinţele de secţii, ci numai rapoartele a căror listă completă am dat-o înainte.

Nu pot încheia aceste însemnări fără a exprima — în numele meu personal şi al participanţilor români la Congres — mulţumiri sincere şi întreaga noastră recunoştinţă profesorului Edm. Buchner, directorul Comisiei de Istorie veche şi Epigrafie, şi secretarului Comitetului de organizare, Dr. Michael Wörrle, pentru prietenia cu care am fost întîmpinaţi şi pentru modul impecabil în care — prin grija lor — s-au desfăşurat de la început pînă la sfîrşit lucrările acestei reuşite întîlniri internaţionale.